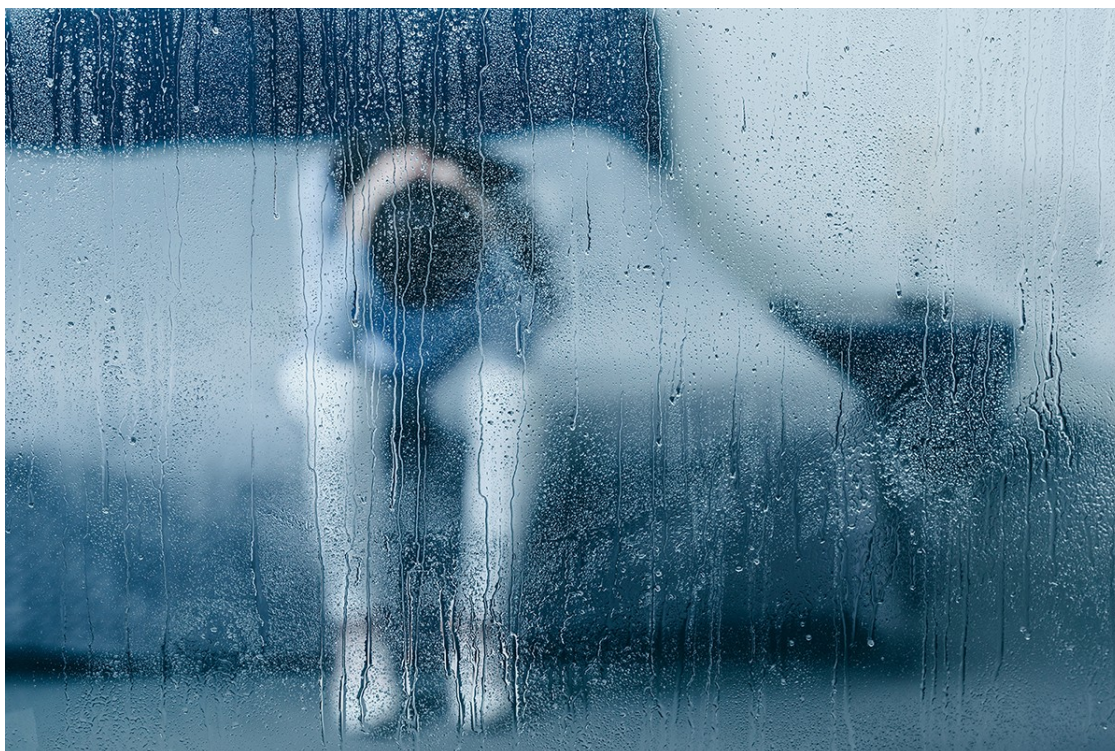

Pobresa i salut mental

Documentada anàlisi de Núria Barnolas sobre fins a quin punt la població més empobrida, especialment dones i infants, corren el risc de patir més problemes de salut mental | L'article apunta algunes possibles actuacions en matèria d'habitatge o ensenyament, començant per l'administració municipal, per pal·liar la situació

Segons l'Enquesta de Salut de Catalunya, el 9% de la població de més de 15 anys té depressió

Segons dades de l'Enquesta de Salut de Catalunya (ESCA) del 2021, el 9% de la població de més de 15 anys té depressió (un augment del 3,5% respecte l'any anterior). Això vol dir que Catalunya té 700.000 habitants amb depressió, i el 70% dels casos diagnosticats són dones. Amb aquestes dades podem parlar d'una societat malalta. I potser el que més volem saber és: com hem arribat fins aquí? I què es pot fer?

Com hem arribat fins aquí?

Als anys trenta del segle XX els espanyols tenien horaris similars als europeus: es dinava a les 12 h i es sopava a les 19 h. Però les penúries de la guerra i la postguerra van començar a alterar els horaris: s'havia de treballar més per poder tirar endavant. És en aquesta època quan comença la pluriocupació. És a dir, els espanyols necessitaven més d'una feina per poder arribar a finals de mes (una feina al matí i una altra a la tarda) i de retruc es van veure afectats els horaris dels àpats i es van treure hores de son. Paradoxalment, com més hores es treballava, menys es produïa. I va ser als anys seixanta quan el règim va consolidar els horaris de feina actuals amb la pausa per dinar a les 14 h per tal que la dona es quedés a casa.

Però per qüestions econòmiques de les famílies, la dona es va incorporar al mercat laboral i ni el

règim de Franco ni els governs del període postfranquista han revertit el tema dels horaris per prioritzar la conciliació familiar. És més, tal com ja vam descriure a l'article «Desconnexió intergeneracional, d'on ve?», amb l'entrada d'Espanya a la divisió internacional del treball, es deixa el treballador abandonat a la seva sort en un mercat de treball precari i sense teixit social. Per tant, ens trobem davant d'una situació lamentable: el treballador ha perdut el control sobre el seu temps, té poc temps lliure i les activitats que pot fer per gaudir-ne estan majoritàriament privatitzades.

Un altre punt que hem enunciat en el paràgraf anterior és el biaix de gènere, la doble presència. I aquí deixeu-me fer un petit *excursus*. Durant anys he parlat amb dones de l'exòrbita soviètica (des de l'antiga RDA fins a Sibèria) que han viscut la transició del comunisme al capitalisme. Totes em comenten el mateix: amb l'entrada del capitalisme han perdut drets adquirits, la conciliació familiar i s'han vist davant el dubte existencial de si fer carrera o tenir família. Comentaven que a l'època soviètica, l'Estat s'ocupava de prestar aquesta funció social (que no vol dir que hi hagués a la pràctica igualtat salarial o de drets entre homes i dones, tal com retrata la pel·lícula *Moscou no creu en les llàgrimes*) però els serveis sanitaris, d'educació i de cures que tenien garantits socialment s'han privatitzat.

Aquí, tot i la incorporació de la dona al mercat de treball durant el règim, les seves tasques domèstiques no es van repartir entre els membres de la família. Actualment, això es veu reflectit en les següents dades: les dones dediquen de mitjana 50 minuts diaris més que els homes en tasques de cura i domèstiques mentre que els homes tenen 44 minuts diaris de més per participar en la vida social i en activitats de lleure i oci. És més, malgrat que la dona tingui feina la pobresa té clarament el seu rostre: el 2016 el 13% de les dones que treballaven a Catalunya es trobaven en risc de pobresa i malgrat que més de la meitat de les titulacions universitàries són de gènere femení, són elles les que ocupen les feines més precàries.

«Les desigualtats de gènere en la medicalització de la depressió són més grans entre els grups socials més vulnerables»

La pandèmia va disparar la bretxa de la pobresa: els Serveis Socials de l'Ajuntament de Barcelona van atendre més 88.000 persones el 2020, 64% de les quals van ser dones. I el biaix de gènere que hi ha socialment queda reflectit també en el terreny mèdic: les conclusions d'un estudi fet per la Universitat del País Basc diu textualment «els nostres resultats mostren que els diagnòstics de depressió i consum d'antidepressius prescrits són més freqüents en les dones que en els homes. Això és així malgrat que les dones no presenten més símptomes depressius ni van més als serveis d'atenció sanitària. A més, les desigualtats de gènere en la medicalització de la depressió són més grans entre els grups socials més vulnerables. Aquests resultats haurien de tenir-se en compte en el disseny d'intervencions dirigides a reduir les desigualtats de gènere en salut mental i subratllen la necessitat d'incorporar la perspectiva de gènere a la pràctica clínica.»

La violència sistèmica causa trastorns mentals

Un altre estudi també de la Universitat del País Basc, demostra clarament com les dades permeten afirmar que la salut mental empitjora com més empitjoren les condicions de vida (amb factors com la falta d'ingressos, el baix nivell d'estudis, la classe social o la falta de suport social) i això té un rostre molt concret: vuit de cada deu persones que estan en risc de perdre la casa acaben tenint algun problema de salut mental i el fet de poder pagar el lloguer multiplica per cinc el risc de trastorns mentals. Mentre entre aquells que tenen un salari quatre vegades superior al del llindar de la pobresa, només l'1,2% pateix «angoixa psicològica greu». És un peix que es

mossega la cua: la inestabilitat i l'atur porten a estats de depressió i les persones que pateixen aquest trastorn tenen més dificultats per aconseguir i mantenir una feina. El mateix passa amb l'esperança de vida: la del barri més pobre de Barcelona és de 75,2 anys mentre que la del més ric és de 86,5 anys (una diferència d'11,3 anys).

«A Vic les dades també esgarrifem: hi ha un desnonament cada setmana»

A Vic les dades també esgarrifem: hi ha un desnonament cada setmana (segons la PAH Osona i la mateixa Oficina d'Habitatge de Vic), hi ha 283 pisos de protecció oficial gestionats per l'Oficina d'Habitatge i 58 més de la Generalitat per 916 sol·licitants (només l'any 2020), hi ha vuit anys d'espera per accedir a un pis de protecció oficial i és el 16è municipi (de 940) pel que fa a nombre d'habitatges concentrats en mans de cinc grans tenidors.

I la situació és hereditària: els infants tindran una salut 13 vegades pitjor. Els infants que han crescut en un entorn d'estrès tòxic tindran més dificultats cognitives, més problemes per relacionar-se socialment, 7 vegades més probabilitats d'autolesionar-se i 13 vegades més possibilitats de criminalitat violenta. A més, la situació de pobresa de les famílies fa que moltes vegades quedin exclosos de les escoles bressol, d'activitats d'oci i extraescolars, i no puguin seguir una dieta sana i equilibrada (cosa que pot derivar en trastorns de conducta alimentària). Tot això els encadena a una situació de pobresa permanent que a la vegada passaran als seus fills (el que es coneix com a desigualtat acumulada). Les dades a Vic en aquest sentit també són alarmants: la taxa de pobresa infantil l'any 2020 era del 25,7% i és un dels 10 municipis de Catalunya amb la segregació escolar més alta.

I què es pot fer?

En l'àmbit municipal ja es pot actuar amb contundència: és urgent que l'Administració entengui que des del 2009 l'accés a un habitatge assequible és un dret humà. Per exemple, Vic ha aprovat uns pressupostos de 60 milions d'euros per aquest 2023, només que d'aquests es dediqués 3 milions a l'habitatge (i no 100.000 euros tal com està contemplat), la capital d'Osona ja tindria pràcticament solucionat el problema en aquest sector.

«Només que l'Ajuntament de Vic dediqués 3 dels 60 milions d'euros de pressupost de 2023, i no 100.000 euros com està contemplat, tindria el problema de l'habitatge pràcticament solucionat»

És més, la segregació escolar afegeix estrès a la situació límit que viuen molts infants en situació vulnerable. Per tant, una mesura seria tornar al Model Vic que va instaurar l'alcalde Jacint Codina i fer una defensa per un accés a l'educació que sigui igual per a tothom (i no només defensar l'escola concertada) perquè l'escola pública acull un 70% de l'alumnat vulnerable mentre que la concertada en recull només un 30%.

També és urgent descongelar la partida a Benestar Social dels Pressupostos 2023 per oferir

àpats a les escoles (començant per l'esmorzar) i extraescolars a través de tot un ventall d'activitats públiques per enfortir el teixit comunitari i social. A més, l'Ajuntament només hauria de signar contractes amb aquelles empreses que tinguin contractes i treball dignes. I, finalment, podria implementar un pla de perspectiva de gènere i un model biopsicosocial al camp clínic.